

Egypte - chronologisch verhaal construeren - tweetallen

Het oude Egypte met de farao's en piramides is een dankbaar onderwerp in de brugklas. Het spreekt tot de verbeelding van leerlingen en dankzij o.a. Discovery Channel is het met geheimzinnigheid omgeven. Het is voor leerlingen dan ook zeer uitdagend om samen één van de Egyptische mysteries op te lossen. Leerlingen hebben vaak moeite met personen en gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde te plaatsen. Toch is het een vaardigheid die onmisbaar is voor het doen van onderzoek. Ook bij het vaststellen van oorzaken en gevolgen is het van groot belang. De gesloten mysterie-werkvorm leent zich bij uitstek om dit met leerlingen te oefenen. Het is ook een eerste opstap om meer complexere problemen/mysteries op te lossen.

De les in een oogopslag

- Onderwerp:** Het oude Egypte.
Deze mysterie-activiteit kan een les over oorzaak-gevolg of een les over de sociale laagheid van de Egyptische samenleving vervangen.
- Activiteit:** leerlingen maken van losse strookjes tekst een chronologisch verhaal over een grafroof in het oude Egypte.
- Tijdsduur:** 25 minuten. Met gebruik van het opdrachtenblad: een lesuur.
- Doelen:** Leerlingen maken een eigen logisch opgebouwd verhaal en leren daardoor het belang van de dood voor de Egyptenaren kennen. Via het opdrachtenblad kunnen ze concrete voorbeelden van de sociale lagen in de Egyptische samenleving geven.
- Beginsituatie:** Niveau: brugklas VMBO T. Ook bruikbaar voor HAVO/VWO-brugklas.
- Vorbereiden:** Bij 30 leerlingen, die in groepjes van twee werken:
 ■ 15 x de sets tekstkaarten kopiëren losknippen en in enveloppen doen (zie werkmateriaal);
 ■ 15x de opdrachtbladen kopiëren.
- Instrueren:**
 ■ **Wat:** in tweetallen een diefstal in het oude Egypte oplossen.
 ■ **Hoe:** in duo's werken. Samen naar de oplossing zoeken.
 ■ **Waarom:** zo leer je een logisch verhaal op volgorde van tijd maken, samenwerken en veel van het oude Egypte.
- Uitvoeren:** Leerlingen leggen kaartjes op juiste volgorde en maken de opdrachten.
- Nabespreken:**
 ■ **Wat** is de goede volgorde en wie is de dief?
 ■ **Hoe** hebben jullie het gedaan? Wat deden jullie waardoor jullie de kaartjes goed legden en de diefstal oplossen?
 ■ **Waarom:** Je hebt geleerd om volgorde in een verhaal aan te brengen, waardoor je de vraag kunt beantwoorden en zo leer je samenwerken
- Vervolg:** Bij het vak geschiedenis is het belangrijk op gebeurtenissen in de goede volgorde te plaatsen anders weet je niet hoe dingen zijn verlopen. Je zult dit ook moeten kunnen voor de toets. Later gaan we dit nog vaker doen.

Doelen

- Leerlingen kennen het belang van de dood voor de Egyptische samenleving.
  - Leerlingen kunnen een chronologisch verhaal maken aan de hand van geselecteerde bronfragmenten (samenhang, oorzaak-gevolg).
  - Leerlingen leren samenwerken in tweetallen.
  - Leerlingen begrijpen het belang van de werkvorm om te oefenen voor het vak geschiedenis.
- Doel voor de leerkracht is om leerlingen voor de eerste keer met de activiteit 'mysterie' te laten werken. Dit om een basis te creëren voor de wat complexere vormen van 'Mysterie'.

Beginsituatie

De klas werkt al een aantal lessen aan het hoofdstuk waarin het oude Egypte wordt behandeld. De activiteit kan in de plaats komen van (is een aanvulling op) een les over de sociale groepen in het Oude Egypte en het belang wat de Egyptenaren toekennen aan het leven na de dood. Indien u het opdrachtenblad helemaal gebruikt is het aan te raden dat de leerlingen de functie en werking van een sociale piramide kennen.

Tijdsduur

Het uitvoeren en nabespreken van de activiteit neemt ongeveer 25 minuten in beslag. Indien het opdrachtenblad gebruikt wordt, duurt het één lesuur.

Vorbereiden

Per tweetal leerlingen moet er één envelop met de tekstkaartjes klaar liggen. U kopieert dus (voor 30 leerlingen) 15x de tekstkaartjes en knipt de strookjes los. Doe dit bij voorkeur op lichtgekleurd papier. Dit vergemakkelijkt de zoektocht naar 'verloren' kaartjes en het opbergen van de kaartjes na afloop van de activiteit. De losse strookjes doet u in een envelop. Als u de leerlingen met de opdrachtbladen laat werken, waardoor het mysterie ook nog een vakinhoudelijke versterking krijgt, kopieert u deze in 30voud; voor elke leerling één.

Op het schoolbord staat het schema voor de les/activiteit:

1. Wat gaan we vandaag doen: Een mysterie!
2. Nabespreken: wat heb je geleerd over Egypte en over het maken van een verhaal?

Instrueren

1. Wat gaan we doen?

In deze lessen gaan we een diefstal oplossen.

2. Waarom doen we dit?

1. Om te leren dat volgorde bij geschiedenis belangrijk is (oorzaak-gevolg).
2. Dan begrijpen we het geleerde over Egypte beter.
3. Leren we met z'n tweeën samenwerken.

3. Hoe gaan we het doen? · Lees eerst duidelijk de instructie (op het opdrachtenblad).

- In duo's losse kaartjes op de goede volgorde leggen.
- Schrijf je antwoorden duidelijk op je antwoordenblad.
- Nadat iedereen de antwoorden heeft opgeschreven bespreken we de opdracht na en kijken we antwoorden na

Uitvoeren

Docent deelt de opdrachtbladen uit en laat de leerlingen de instructie lezen. Vervolgens kunnen enkele controlevragen over de instructie worden gesteld om na te gaan of de leerlingen dit hebben begrepen. In

een aantal klassen zal het de voorkeur verdienen om de instructie gezamenlijk klassikaal door te nemen. Vervolgens worden de enveloppen met de strookjes uitgedeeld. Daarbij benadrukt de docent nogmaals: "Leg het verhaal op de goede volgorde en vind de dief. Zorg ervoor dat je goed met elkaar samenwerkt."

De leerlingen doen in tweetallen de activiteit. De docent loopt rond en let op of het merendeel van de groep klaar is. Al naar gelang de sfeer en werkhouding kan er voor gekozen worden om na opdracht vier al een deel van de nabespreking te houden.

Nabespreken

De nabespreking met de leerlingen kent drie fases:

- **Wat** is de goede volgorde en wie is de dief? Dit mede naar aanleiding van de opdrachten 3 en 4 van het opdrachtenblad.
- **Hoe** hebben we de diefstal opgelost?
- **Waarom** hebben we het gedaan?

De docent vraagt aan de groepjes leerlingen: "Wat is de goede volgorde?"

Leerlingen lezen nummers van verhaal in volgorde op.

De docent zegt niet of dit goed of fout is, maar vraagt of de andere groepjes dit ook hebben.

De docent vraagt vervolgens naar verklaringen bij verschillen en laat de groepjes met elkaar discussiëren.

Goede volgorde is: 5 - 7 - 8 - 11 - 4 - 6 - 9 - 1 - 3 - 10 - 2.

Vervolgens kan de docent vragen: "Wat heb je gedaan om de kaartjes op volgorde te leggen?"

Mogelijke antwoorden: laatste zin van een kaartje moet aansluiten bij eerste zin van volgend kaartje.

Tenslotte vraagt de docent (n.a.v. opdracht 4) in deze eerste fase van de nabespreking: "*Wie is de dief? En leg je antwoord met behulp van een tekstkaartje uit.*"

Goede antwoord is: Chonsoe.

Dat blijkt uit de volgende tekstkaartjes:

Nummer	Argumenten
8	<i>De kat is altijd bij Chonsoe.</i>
2	<i>De kat is in de grafkamer; dus Chonsoe moet in grafkamer zijn geweest.</i>
11	<i>Chonsoe heeft wel voedsel en anderen niet. Zijn vrouw vindt dat een wonder. Chonsoe heeft dus meer geld dan anderen. Heeft dus gestolen.</i>

Richtvragen voor de klas voor het **Hoe**-gedeelte van de nabespreking:

- De docent knoopt in eerste instantie aan bij de eerder gestelde vraag: "Wat heb je gedaan om de kaartjes op de goede volgorde te leggen?"

De docent kan vervolgens wijzen op of doorvragen naar 'doorlopend verhaal', continuïteit, oorzaak-gevolg, enz.

- Andere mogelijke vragen voor dit gedeelte:
- "Waarin verschilde jullie aanpak met die van de andere groepjes?"
- "Wat vonden jullie verrassend/anders/voor verbetering vatbaar bij jullie aanpak?"
- "Hoe zouden jullie het een volgende keer aanpakken?"

Richtvragen voor **Waarom**-gedeelte van de nabespreking::

- "Wat hebben we nu eigenlijk geleerd?"
- "Is dit een goede manier om te leren dat volgorde bij geschiedenis belangrijk is?"

De inhoudelijke nabespreking van opdracht 5:

Docent: "Met andere woorden: Hoe heeft Chonsoe de aandacht van zich af proberen te leiden?"

Mogelijke antwoorden:

Nummer	Argumenten
6	Chonsoe zegt dat dieven zwaar gestraft moeten worden..
6	Chonsoe zegt dat er niets aan de hand is en dat het graf nog verzegeld is.
9	Chonsoe zegt dat ze niet het graf in moeten, want dat zou de rust verstoren.
1	Chonsoe zegt in de grafkamer dat ze nog niets hebben gezien wat op diefstal lijkt.

De inhoudelijke nabespreking van opdracht 6:

Mogelijke antwoorden:

	Kaartnummers	Titel van het deel
Deel 1	5	Titelblad
Deel 2	7	Inleiding
Deel 3	8-11	Ruzie Chonsoe en Heria
Deel 4	4-6	Gesprek Chonsoe, Paneb en Kasjoeti
Deel 5	9-1	Bij het graf
Deel 6	3-10-2	In het graf

	Kaartnummers	Titel van het deel
Deel 1	5-7	Waar het over gaat
Deel 2	8-11	Ruzie tussen Chonsoe en zijn vrouw
Deel 3	4-6-9-1	Chonsoe, Paneb en Kasjoeti onderzoeken de diefstal
Deel 4	3-10	De kat in het graf
Deel 5	2	Ontmaskering van de dief

De inhoudelijke nabespreking van opdracht 7:

Het gebruik van het bord is bij deze opdrachtbespreking aan te bevelen.

Goede antwoord: *Farao, Inspecteur Kasjoeti, schrijver Paneb, opzichter Chonsoe, steenhouwers, arbeiders, boeren en slaven.*

Evaluatie

De leerlingen vonden de les ontzettend leuk. Het in elkaar zetten van het verhaal en het ontmaskeren van de dief leidde tot een grote inzet. Doordat ze wilden weten wie nu de dief was, deden ze in de nabespreking over hoe zo tot hun oplossing waren gekomen ook goed mee.

In de klas waar de leerlingen het opdrachtenblad gebruikten, kwamen leerlingen er zelf - tot hun eigen verbazing - achter met hoeveel verschillende inhouden ze eigenlijk wel bezig waren geweest. Dit gold met name voor het plaatsten van de verschillende personen in de sociale piramide.

Vervolg

Bij volgende hoofdstukken (o.a. Middeleeuwen) in de brugklas is de mysterievorm nog vaker terug gekomen. Het op chronologische volgorde leggen van de kaartjes zal dan worden vervangen door het selecteren van bepaalde kaartjes/strookjes om tot een goed antwoord te komen. Ook zijn de mogelijke antwoorden op het mysterie steeds meer open. Daarbij wordt in de nabespreking nog meer het accent op leerproces en vakinhoud gelegd.

Achtergrondinformatie

Het verhaal van 'Wie is de dief?' is gebaseerd op een oud-Egyptisch verhaal. Een moderne versie van dit verhaal 'De kat van de steenhouwer' staat in: Jong, L. de (1998). *Sfinx 9 verhalen*. Zutphen: Thieme. pp.6-9. Het arbeidersdorp is geïnspireerd op Deir el-Medina, het ambachts-kunstenaarsdorp uit de tijd van het Nieuwe Rijk (1500-1100 v.Chr.). Zie hiervoor o.a. de Deir el-Medina database op het internet van de Universiteit Leiden (mei 2004): <http://www.leidenuniv.nl/nino/dmd/dmd.html>

Een beknopt overzicht in de Nederlandse taal over Deir el-Medina met veel geschikte informatie voor leerlingen vindt u op: <http://www.kingtut.nl/nlpages/oud/nl-economie/economie.htm>

Werkmateriaal

- 1 Verhaalkaartjes om te kopiëren en te knippen.
- 2 Opdrachtenblad 'Wie is de dief?'

Verhaalkaartjes om te kopiëren en te knippen.

<p>5</p> <p>Wie is de dief?</p> <p>Een oud-Egyptisch detectiveverhaal met in de hoofdrollen:</p> <p>Chonsoe: opzichter van de steenhouwers</p> <p>Heria: zijn vrouw</p> <p>Paneb: schrijver van het steenhouwersdorp</p> <p>Kasjoeti: ambtenaar en inspecteur van de farao</p>	<p>7</p> <p>Ten westen van de Nijl, aan de rand van de woestijn, werd gewerkt aan de graven voor de farao. Voor de arbeiders was een apart dorp gebouwd. Daar had Chonsoe, de opzichter van de steenhouwers, ruzie met zijn vrouw Heria.</p>
<p>8</p> <p>Chonsoe: Stomme vrouw, ik had je toch gezegd om op onze kat te passen!</p> <p>Heria: Waar maak je je nu druk om? Die kat is altijd bij jou. Waar jij bent, daar is die kat ook.</p> <p>Chonsoe: En met recht: mijn Bastet stamt regelrecht af van de heilige tempelkatten.</p> <p>Heria: Het zou me wat. Maak je eens wat drukker om je loon dan om die kat. Het is al weer een tijd geleden dat je je graan hebt ontvangen.</p>	<p>11</p> <p>Chonsoe: Kom je wat tekort? Toevallig is er in ons huis altijd te eten. Zelfs voor onze slaven. En dat doen veel mannen mij niet na, na de misoogsten van de afgelopen twee jaar.</p> <p>Heria: Dat moet ik je nageven: het is een wonder dat jij aan eten komt, terwijl de voorraadhuizen van de farao al lang leeg zijn. Maar waarom ben je zo zenuwachtig?</p> <p>Chonsoe: Vandaag krijgen we hoog bezoek van het koninklijk paleis uit de Delta. De inspecteur van de farao is op inspectietocht. Oh jee, daar komt hij al aan, samen met Paneb, de schrijver.</p>

<p style="text-align: center;">4</p> <p>Paneb: dag Chonsoe. Mag ik je voorstellen aan Kasjoeti: inspecteur van onze heer en koning, farao Ramses X. Chonsoe: Heer Kasjoeti, waar- mee kan ik u van dienst zijn? Kasjoeti: de farao heeft gehoord dat uit het graf zijner voorvaderen kostbaarheden zijn gestolen. In boerendorpen tot over de eerste watervallen zijn gouden armbanden van koningin Isis, Ra zij haar genadig, aangetroffen.</p>	<p style="text-align: center;">6</p> <p>Chonsoe: diefstal uit een koningsgraf? De rust verstoren in het heilige dodenrijk is de grootste schande die er is. De doodstraf voor zulke dieven! Paneb: heer Kasjoeti zou graag met eigen ogen het graf willen zien. Chonsoe: maar natuurlijk. Deze kant op alstublieft. Hier is de grafdeur. Zoals u ziet, is er niets aan de hand. Het graf is nog steeds verzegeld.</p>
<p style="text-align: center;">9</p> <p>Kasjoeti: maar dit zegel is beschadigd. Dit graf moet meteen opengemaakt worden. Chonsoe: laten we zelf niet de rust verstoren van onze heilige koningin Isis. Paneb: ik ben bang dat het nodig is Chonsoe. Kasjoeti: het geduld van onze god en farao Ramses X is ten einde: open het graf!</p>	<p style="text-align: center;">1</p> <p>Chonsoe: slaven; jullie hebben het bevel van de koninklijk inspecteur gehoord: open het graf. Paneb: geef ons fakkels, dan kunnen we het graf ingaan. Chonsoe: Hier komen we bij de grafkamer zelf. We hebben nog niets gezien wat op diefstal lijkt. Kasjoeti: Zwijg. Het is het bevel van de farao om ook de grafkamer te onderzoeken.</p>
<p style="text-align: center;">3</p> <p>Paneb: maar wat is dit in de grafkamer? Kasjoeti: wie heeft in de naam van Ra en Horus hier alles vernield? Paneb: zelfs de mummiewindsels van het lichaam van de koningin zijn weg. Chonsoe: Welk een schande. De doodstraf voor deze dieven.</p>	<p style="text-align: center;">10</p> <p>Kasjoeti: en de doodstraf zullen ze krijgen als we ze vinden. Maar wat beweegt daar? Chonsoe: oh, wees maar niet bang. Dat is mijn kat, Bastet, ik was het dier al een paar dagen kwijt.</p>
<p style="text-align: center;">2</p> <p>Paneb: dat beest heeft waarschijnlijk honger. Daarom piept het dier zo. Kasjoeti: dan is die kat dus hier al een tijdje. Maar, maar, dat betekent dat .....</p> <p>En de dief heeft zijn eigen straf al uitgesproken.</p>	

Opdrachtenblad

Mysterie - Wie is de dief?

Naam leerling: .....

Naam groepsleden: .....

Groep: 1 _ _

Wat je vooraf moet weten

Lees dit opdrachtenblad goed en doe precies wat er staat.

- Lees dit blad zachtjes aan elkaar voor, dan vergeet je niets.
- Je moet met deze opdracht vaak overleggen, doe dit wel zachtjes zodat andere leerlingen er geen last van hebben.

Samenwerken is heel belangrijk in deze opdracht

Let daarbij op:

- dat je goed luistert naar elkaar;
- dat iedereen om de beurt wat mag zeggen en niet steeds dezelfde;
- dat je elkaar met argumenten probeert verder te helpen en niet door steeds maar je eigen zin probeert door te drijven.

Opschrijven van de antwoorden

Elke leerling schrijft de antwoorden netjes met potlood op een eigen antwoordenblad op. Zo hoeft niet steeds dezelfde leerling alles op te schrijven en kun je straks makkelijker en netter dingen verbeteren.

Aan de slag

1. **Schrijf** hierboven je eigen naam en de naam van je groepsleden.
2. Maak nu de **Verhaalenvelop** open.
In de envelop zitten 11 kaartjes. Samen vormen deze kaartjes een verhaal uit het oude Egypte.
Leg de kaartjes op nummervolgorde 1 t/m 11. Zijn ze er allemaal?
Ja, ga verder met de opdrachten.
Nee, steek je hand op en vraag hulp aan de leraar.
3. De nummervolgorde 1 t/m 11 is niet de goede volgorde van het verhaal. Jij moet het verhaal op de goede volgorde leggen.
Lees elk kaartje goed en leg ze op de goede volgorde.

Vul in: *De goede volgorde van het verhaal in nummers is:*

.....

4. Wie is volgens jou de dief? Leg je antwoord uit.

..... *is de dief, omdat* .....

.....

5. De dief heeft een paar keer geprobeerd er voor te zorgen dat de diefstal niet zou worden ontdekt. **Schrijf** drie zinnen op uit het verhaal waaraan je dat kunt zien.

1. ....
2. ....
3. ....

6. Het verhaal kun je weer in stukjes verdelen. Dat gaan we nu ook doen. Dit verhaal kun je in vier tot vijf delen verdelen.

Bekijk het schema hieronder en de bijbehorende verhaalkaartjes.
Verdeel de kaartjes in vier tot zes delen en **schrijf** de nummers in de kolom 'Kaartnummers'.
Bedenk een titel/kopje voor elk deel. De titel mag maximaal zes woorden zijn.
Schrijf dit in de kolom 'Titel van het deel'.

	Kaartnummers	Titel van het deel
Deel 1		
Deel 2		
Deel 3		
Deel 4		
Deel 5		
Deel 6		

7. In het verhaal komen acht beroepen/soorten mensen in voor: De één is belangrijker dan de ander.

Vul naast onderstaande piramide de namen/beroepen in: bovenaan de belangrijkste en onderaan de minst belangrijke.

.....

.....

.....

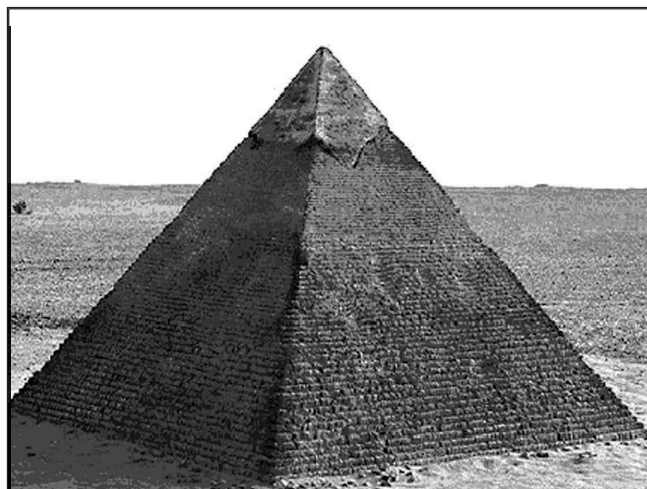
.....

.....

.....

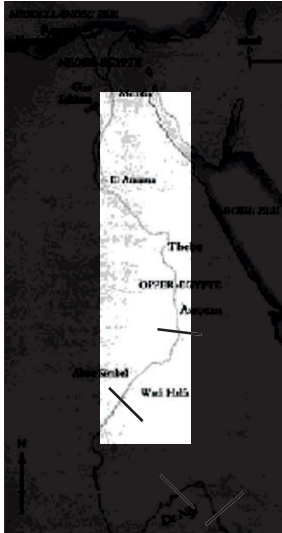
.....

.....

8. In het verhaal worden de verschillende landschappen/gebieden van Egypte beschreven. Pak de kaartjes die over landschap gaan. En leg ze op de volgorde zoals Egypte eruit ziet op een landkaart. Wat ligt in het noorden van Egypte, wat in het oosten, zuiden en westen?
Schrijf op de goede plaats in het kaartje hieronder de cijfers van de kaartjes.

— = waterval/stroomversnelling/cataract

9. Tel de verhaalkaartjes van 1 t/m 11 en doe de kaartjes weer in de verhaalenvelop.
 Lever de envelop en dit opdrachtenblad in bij de leraar.